

**OSLO
STATSADVOKATEMBETER**

Frysreaksjoner og voldtekt – rettslige problemstillinger

Oppfølgingskurs for overgrepsmottak 21.-22. november 2022

1. Kriteriene for at en hendelse vil være straffbar som voldtekt
2. Beviskravene i straffesaker
3. Bevismomenter i saker som står "ord mot ord"
4. Betydningen av observasjonene gjort på legevakten i straffesaken
5. Bevisførselen i retten
6. Eksempler på vurderinger av frys-voldtekter i retten
7. Mulige svakheter/forbedringspotensiale

OSLO
STATSADVOKATEMBETER

Case fra NRKs serie "Innafor"

Hva er en "voldtekt"?

"Straffeloven § 291.Voldtekt

Med fengsel inntil 10 år straffes den som

- a. skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,*
- b. har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller*
- c. ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv"*

- Hva er "seksuell omgang"?
- Krav om forsett
- "Grovt uaktsom voldtekt" (straffeloven § 294)

Seksuell omgang uten samtykke?

- Seksuell handling uten samtykke er straffbart (straffeloven § 297). Ett års strafferamme.
- Ikke tilsvarende bestemmelse for seksuell omgang.
- Hurdal-erklæringen: Samtykkelov skal utredes.
- Straffelovsrådet frist til 15. desember med å ferdigstille utredningen.

Nærmere om sove/bevisstløshets/frysvoldtektene

- Krav om at fornærmede objektivt sett har vært ute av stand til å motsette seg seksuell omgang, og
- Krav om at gjerningspersonen forstod dette / holdt det som mest sannsynlig (forsett)
- Eventuelt: burde forstått dette og kan bebreides i sterk grad for handlingen (grov uaktsomhet)

Beviskravene i straffesaker

- "Utover enhver rimelig tvil"
- Beviskravene gjelder både de konkrete omstendighetene som gjør at en straffbar handling har begått, og at gjerningspersonen har hatt forsett (eller grov uaktsomhet)
 - Er tiltalte rett gjerningsperson?
 - Har det vært seksuell omgang?
 - Var fornærmede "ute av stand" til å motsette seg handlingen?
 - Forstod tiltalte dette?

"Ord mot ord"?

Høyesterett i Rt. 2011 s. 641:

"I vår sak foreligger det motstridende forklaringer fra fornærmede og domfelte om hvorvidt overgrepene har funnet sted. ... I saker som gjelder seksuelle overgrep, er det ikke uvanlig at tiltalte og fornærmede har motstridende forklaringer om hva som har skjedd. Det er heller ikke uvanlig at det ikke foreligger andre bevis i saken. Domstolen må i slike tilfeller som utgangspunkt ha anledning til å domfelle ut fra en **troverdighetsvurdering**."

Troverdighet vs pålitelighet

Noen momenter i en troverdighet/pålitelighetsvurdering

- Motiv for å gi en uriktig forklaring?
- Mulige årsaker til feiloppfatninger (rus, psykisk sykdom etc)
- Endringer i forklaringen?
- Følelsesuttrykk og senfølger?
- Tidligere historikk?
- Passer øvrige deler av forklaringen med andre bevis?
- Fremstår forklaringen logisk og sannsynlig?

Hvordan blir opplysninger fra overgrepsmottaket brukt i troverdighets/pålitelighetsvurderingen i retten?

- Funn av skader og merker blir vurdert opp mot fornærmedes forklaring om hendelsen.
- Fornærmedes forklaring på overgrepsmottaket (både om overgrepet og foranledning++) vil bli holdt opp mot senere forklaringer i avhør og i retten.
- Foto av klær og skader
- Hvordan fornærmede har fremstått følelsesmessig ved mottak/undersøkelser og ved oppfølgingen vil bli vurdert.
- Psykiske senfølger kan være en indikasjon på at fornærmede har opplevd et psykisk traume
- Blodprøveresultatet, klinisk vurdering av påvirkning og muntlige opplysninger om rusinntak vil bli vektlagt for påliteligheten av fornærmedes observasjoner.
- Passer forklaringer om hjelpeløshet med sakkyndig kunnskap om tonisk immobilitet, søvn, reaksjon på rus eller bevisstløshet?

Bevisførselen for retten

- Bevisførselen innrettes etter stridstemaene i retten
- Behov for sakkyndige vitner (DNA, toksikolog, rettsmedisiner, søvnforsker) vurderes parallelt med behovet for sakkyndig vitne fra overgrepsmottaket
- Opplesning av sporsikringsjournalen vs vitneførsel fra lege ved overgrepsmottaket
- Illustrasjonsmappe
- Sakkyndig vitne eller bare vitne?
- Betydningen av fenomenforståelse hos retten av hva frysreaksjoner er og symptomer på dette

Noen eksempler fra rettspraksis

- Borgarting lagmannsretts dom av 26. februar 2020 (Jernbanetorget):

"Fornærmede har forklart at hun ikke klarte å røre seg under hendelsen, og at hun forsøkte å rope «stopp» og «hjelp meg», men at det ikke kom noen lyd. Hun gråt lydløst. Hun klarte å bevege øynene, men fikk ikke øyekontakt med personer i nærheten. Denne forklaringen har vært konsistent siden hendelsen skjedde. Det var flere omstendigheter som kan forklare reaksjonen: Hendelsen skjedde sent om natten, fornærmede var alene og kunne merke at hun var påvirket av alkohol. Hun ble utsatt for brå og intense seksuelle tilnærmelser fra en vilt fremmed mann. Situasjonen må ha vært overveldende og skremmende.

Vitnet C har forklart at han så at fornærmede gråt da han ble oppmerksom på situasjonen. Hun måtte ha grått en stund ettersom mascaraen hadde rent nedover og hadde delvis størknet. Hun formet munnen til et «hjelp meg», men han kunne ikke høre stemmen. Det var åpenbart for ham at hun trengte hjelp. Det samme har vitnet D forklart. Da de tre vennene kom til og fikk tiltalte vekk fra fornærmede, skalv hun. Hun hakket tenner og virket å være i sjokk. Politibetjent Sandra Budimlic, som snakket med fornærmede noen få minutter senere, har forklart at hun kunne se at fornærmede hadde grått og at hun var oppskaket.

Etter en samlet vurdering av bevisene er lagmannsretten overbevist om at fornærmede på grunn av redsel fikk en frys-reaksjon som gjorde henne ute av stand til å komme seg bort fra tiltalte eller tilkalle hjelp."

Noen eksempler fra rettspraksis

- Borgarting lagmannsretts dom av 28. januar 2022 ("kulturtopp-saken")

"N1 fortalte at hun våknet morgenen etter av at han hadde samleie med henne; han penetrerte henne forsiktig. Hun beskrev i retten hvorledes samleiet foregikk. ... Kroppen hennes reagerte instinktivt på dette med å fryse til. Hun lukket øynene og lot som om hun sov mens han gjorde seg ferdig.

Lagmannsretten har enstemmig kommet til at A skal frifinnes for denne posten. Retten behøver ikke ta endelig stilling til om A og N1 hadde samleie denne morgenen, fordi retten uansett ikke finner det bevist utenfor enhver rimelig tvil at N1 i tilfelle sov. Slik hun har forklart og demonstrert i retten at samleiet foregikk, må det nødvendigvis ha vært mye bevegelse i den smale sengen før den seksuelle omgangen ble påbegynt. Når N1 etter sin egen forklaring i retten var edru og lett våkner, er det vanskelig å se for seg at hun kan ha sovet da samleiet fant sted, slik tiltalen angir.

Lagmannsretten finner det i saken her ikke bevist at det forelå en slik «frys»-tilstand, som innebar at N1 på handlingstiden befant seg i en slik tilstand som straffeloven krever, dvs at hun var «bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen». Som vist til ovenfor, finner lagmannsretten det ikke bevist at N1 fortsatt sov da samleiet ble innledet. At det skulle oppstå en akutt og lammende frys-tilstand stiller seg da i et ganske annet lys enn om fornærmede skulle våkne midt under samleiet. Det er også et usikkerhetsmoment om As forsett i tilfelle omfattet at N1 befant seg i en slik tilstand som straffeloven § 192 første ledd bokstav b forutsetter."

Svakheter?

- Ikke opptak av mottakssamtale og legeundersøkelse
- Sjelden dokumentasjon av blåmerker etter noe tid
- Tilstrekkelig kontakt mellom sakkyndig vitne og aktor før hovedforhandlingen?
- Tilgjengelig dokumentasjon for frysreaksjoner/sakkyndiguttalelser?

OSLO
STATSADVOKATEMBETER

Spørsmål?